

Universiteit en maatschappij

Al weer enige tijd weg uit het universitaire milieu, valt het op hoe snel de verhoudingen aldaar zich hebben gewijzigd. Waren in de jaren zeventig universiteiten het schoolvoorbeeld van stropetrijge besluitvorming – met een overvloed aan commissies en raden –, de noodzaak van bezuiniging lijkt de inspraakorganen naar de marge te hebben gedrukt. Een kleine commissie van topbestuurders weet binnen een jaar ruim f. 250 mln. aan bezuinigingen te effectueren. Studierichtingen worden opgeheven, c.q. geconcentreerd op enkele plaatsen. Universitaire autonomie blijkt een rekbaar begrip te zijn. Als de nood aan de man komt, breekt het inzicht door dat niet in elke universiteitsstad elke studie beschikbaar hoeft te zijn.

Een andere opvallende zaak is dat de verbanden met de maatschappij (bedrijfsleven, overheid) inniger zijn geworden, ja zelfs uitdrukkelijk door de universiteit worden gewild. Het is nog niet zo lang geleden dat bijna elk contact met deze „buitenwereld” met wantrouwen werd bezien. De paradox van die situatie was dat – terwijl in welhaast elke zin het woord „maatschappelijk relevant” werd gebezigd – de afstand tussen universiteit en maatschappij zeer groot was. Wij zijn een volk van overdrijvers. Binnen een paar jaar zien we dat universiteiten geen gelegenheid onbeproefd laten om op de schoot van de overheid en het bedrijfsleven te springen. Wat kan ik voor u doen, Mevrouw de Overheid, kan ik u behulpzaam zijn, Meneer het Bedrijfsleven? De populariteit van beleidsonderzoek, toegepast onderzoek, allerlei kundes (bedrijfskunde!) en dusgeheten transferpunten, onderstreept de andere sfeer aan universiteiten.

Om misverstand te vermijden: ik heb daar niets op tegen. Ik heb de vrees om intensieve contacten te onderhouden

met maatschappelijke instellingen van allerlei slag, bijna altijd gezien als een gebrek aan zelfvertrouwen van de wetenschapper of de wetenschappelijke instellingen. De grenzen van de eigen verantwoordelijkheid, zo men wil: de ethiek, krijgen pas heldere contouren in een samenspraak/confrontatie met instellingen die andere doeleinden hebben te verzorgen. Met andere woorden: je bent er dus altijd zelf bij!

Kan men de bewegingen van de universiteiten richting maatschappij als positief aanmerken, „de” maatschappij dient daarentegen wel in de gaten te houden dat universiteiten óók plaatsen dienen te blijven waar ruimte is om in vrijheid (dat wil zeggen zonder tussenkomst van belangengroepen) onderwijs en onderzoek van het hoogste niveau te verrichten. Anders gesteld: universiteiten dienen een vrijplaats te bieden voor „gekke” mensen met dito ideeën en met „onnuttige” bezigheden. Deze ruimte is essentieel voor de kwaliteit van een samenleving, van een cultuur.

De opgemelde opvatting houdt onder meer in dat de studieduurverkortung tot vier jaar (de zogenaamde eerste fase) een serieus vervolg moet hebben in een tweede, „postgraduate”-fase. Uit de stroom van artikelen die ik daarover de laatste tijd heb gelezen, maak ik op dat de regering hier weinig vaart achter zet. Ik kan niet beoordelen of de universiteiten de bereidheid tonen om *gezamenlijk* – met inlevering van opnieuw een deel van hun autonomie – tot een doelmatige opzet te komen. Vast staat wel dat een samenleving als de onze zich niet kan veroorloven het ingewikkelde onderzoeks- en opleidingswerk te verwaarlozen. Dát werk kan men niet uitsluitend – en misschien zelfs niet in de eerste plaats – overlaten aan instellingen die – als het er op aankomt – met andere maatstaven (winst, dienstverlening aan het pu-

blik) moeten worden beoordeeld.

Een ruimhartig bemeten voorziening ten behoeve van de tweede fase, is noodzakelijk om te vermijden dat wij over tien jaar tot de conclusie komen dat wij geen toponderzoekers meer hebben. Noodzakelijk ook om docenten en onderzoekers van het hoogste niveau aan de universiteiten te blijven binden, waar we nu reeds zien dat de zuigkracht van de overheid en vooral het bedrijfsleven met de dag groter wordt. Alle argumenten die pleiten voor een korte studieduur, doen niets af aan het feit dat sommige vraagstukken iets te ingewikkeld zijn om in die korte tijd creatief te lijf te gaan. In alle vergelijkbare landen waar de reguliere studietijd beperkt is (drie à vier jaar) zien wij voorzieningen die tegemoetkomen aan de noodzaak de complexiteit van maatschappij en materie in universitair verband te bestuderen. Die complexiteit verdwijnt uiteraard niet door er aan voorbij te gaan. Het is te hopen dat universiteit en maatschappij – die zó lang een wat onvolwassen verhouding met elkaar hebben gehad – het op dit punt snel eens zullen worden. Het is een prioriteit die thuishoort in de rij van speerpunten die de commissie-Wagner een aantal jaren geleden heeft aangewezen.